

Ks. MAREK KARCZEWSKI

Wydział Teologii

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Olsztyn

„Rachel opłakuje swoje dzieci...” (Mt 2,18).

Męczeństwo dzieci w świetle Mt 2,16-18

Streszczenie: Jednym ze znanych tekstów biblijnych Nowego Testamentu związanych z tematem dziecka jest zawarta jedynie u Mateusza relacja o rzezi z Betlejem (Mt 2,16-18). Tekst wydaje się trudny do interpretacji, ponieważ jest ściśle powiązany z narracją o skutecznej ucieczce Świętej Rodziny do Egiptu. Dzieci umierają z powodu Jezusa. Wydarzenie to jest powiązane z cytatem z Jr 31,15 przywołującym symboliczny płacz Racheli nad Izraelem. Okazuje się, że w kontekście Jr 30-31 dominują nie tyle żal i żałoba, co klimat nadziei i przyszłej radości. Jawią się pytania: jakie znaczenie posiada cytat z Jeremiasza w Mt 2,18? W jakiej relacji do dzieci z Betlejem pozostaje Rachela, symboliczna matka Izraela? Czy jest możliwe, by pomimo tragicznej sytuacji z Betlejem dostrzec jakieś pozytywne przesłanie tekstu? Zdaje się to sugerować pierwotny kontekst literacko-teologiczny Jr 31,15, a w sposób ewidentny – natura królestwa, które realizuje Jezus – prawdziwy „król żydowski”.

Słowa kluczowe: dziecko, Jezus, Jezus – nowy Mojżesz, król, matka Rachela, męczeństwo dzieci, rzeź z Betlejem.

Wstęp

Istnieje szereg tekstów biblijnych, które w sposób ewidentny dedykowane są dzieciom. Niektóre z nich od wielu setek lat ożywają w liturgii Kościoła¹. Prosta, pełna zaufania relacja dziecko – ojciec jest naturalna dla religii chrześcijańskiej, wyrażając głębię i wyjątkowość związku między człowiekiem wierzącym i Bogiem. Autorzy biblijni nie unikają też mówienia o sytuacjach bolesnych, kryzysowych. Człowiek pobożny może w ciągu jednej chwili stracić swoje dzieci. Rodzice stoją bezradnie wobec zmarłego dziecka, wdowa kroczy za trumną swojego zmarłego syna. Sam Jezus umierając na krzyżu myśli o swojej Matce. To Ona stoi pod krzyżem i asystuje przy śmierci i pogrzebie swojego

¹ Por. Mk 10, 13-16. Poglębiony komentarz do tego najbardziej znanego tekstu prezentuje A. Paciorek, *Darmowość Królestwa Bożego w logiach Jezusa*, w: *Ewangelia o Królestwie*, red. A. Paciorek, A. Czaja, A. Tronina, Lublin 2009, s. 198-206.

Syna. W szeroko pojętej grupie tekstów dedykowanych problemowi śmierci dziecka istotną rolę zajmuje Mateuszowy opis rzezi chłopców z Betlejem. Wkomponowany w kontekst narracji o latach dziecięcych Jezusa – uderza pełną dramaturgii lakonicznością. Jednocześnie rzeź z Betlejem pozostaje w silnym kontraście do pełnego tklivości obrazu Świętej Rodziny, nie pasuje do klimatu Bożego Narodzenia, brutalnie burzy podniosły i radosny nastrój. W niniejszym artykule pragniemy przyjrzeć się temu wydarzeniu z perspektywy teologiczno-biblijnej zwracając przy tym szczególną uwagę na cytaty z Jr 31,15². Wyrocznia ta w niezwykle interesujący sposób łączy dzieje starożytnego Izraela z pełną niebezpieczeństw historią Józefa, Jezusa i Jego Matki.

1. Kontekst literacki Mt 2,18

Tekst Mt 2,18 zawierający cytaty z Jr 31,15 stanowi integralną część opisu dzieciństwa Jezusa obejmującego Mt 1,1-2,23. W odróżnieniu od dość zwartej, niewątpliwie mniej dramatycznej treści Ewangelii Dzieciństwa w Łk 1,5-2,52, w narracji Mateusza dzieciństwo Jezusa przedstawiono jako zbiór dość luźno powiązanych epizodów³. Należą do nich: genealogia Jezusa (Mt 1,1-17), jego narodzenie (Mt 1,18-25), pokłon magów (Mt 2,1-12) i ucieczka do Egiptu (Mt 2,13-23)⁴. Kontekst bezpośredni omawianego tekstu stanowi zatem większa jednostka literacka, której tematem przewodnim jest związek Jezusa z Egiptem. Wyraźnie dostrzegalne są w niej trzy krótkie sceny, z których każda zakończona jest cytatem ze Starego Testamentu. Scena pierwsza zawiera opis okoliczności nagłej ucieczki Świętej Rodziny do Egiptu oraz wyjaśniający ją cytaty z Oz 11,1 (Mt 2,13-15). W scenie drugiej (Mt 2,16-18) dramatyczna rzeź chłopców do lat dwóch została objaśniona przez tekst z Jr 31,15. Scena trzecia to prezentacja okoliczności powrotu Świętej Rodziny z Egiptu, zakończona aluzją do tekstu prorockiego, prawdopodobnie z Iz 11,11⁵. Pod kątem relacji do Egiptu oraz występujących w nich głównych postaci te trzy sceny tworzą możliwą inkluzję⁶:

² J. Gnilk, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 239 określa Jeremiasza jako proroka nieszczęść (por. 16, 14; Mt 27, 9).

³ S. Mędała, „Emmanuel – Bóg z nami”, w: *Ewangelie synoptyczne*, opr. S. Mędała, Warszawa 2006, s. 241.

⁴ A. Paciorek, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Rozdz. 1-13*, t. 1, Częstochowa 2005, s. 69.

⁵ Tamże, s. 118. A. Paciorek stawia jednak przy cytacie znak zapytania. Podobnie czyni M. P. Knowles, *Scripture, History, Messiah: Scriptural Fulfilment and Fullness of Time in Matthew's Gospel*, w: *Hearing the Old Testament in the New Testament*, red. S. E. Porter, Grand Rapids – Cambridge 2006, s. 76; S. Moyise, *The Old Testament in the New*, London – New York 2001, s. 39 odnosząc się do Mt 2, 23 umieszcza jedynie potrójny znak zapytania nie podając żadnej konkretnej propozycji. C. L. Blomberg, *Matthew*, w: *Commentary in the New Testament Use of the Old Testament*, red. G. K. Beale, D. A. Carson, Grand Rapids – Nottingham 2007, s. 11 wskazuje na dwa teksty: Iz 11, 1 oraz Iz 53, 2.

⁶ Zob. R. Bartnicki, *Właściwości literackie Ewangelii wg św. Mateusza*, w: „Bóg jest miłością” (1 J 4, 16). *Studia dla Ks. Prof. J. Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 58-60.

A – Egipt – jako cel ucieczki (zaangażowani: anioł, Józef, Dziecko i Jego Matka)

B – Betlejem – miejsce rzezi (zaangażowani: Herod, dzieci)

A' – Egipt – jako początek drogi powrotnej (zaangażowani: anioł, Dziecko i Jego Matka).

Główną postacią, która w różny sposób jest wspomniana we wszystkich trzech scenach jest Herod. W pierwszej i trzeciej scenie przedstawiony jest jako potencjalne zagrożenie Dziecka (Mt 2,13.14.19.20.22). We fragmencie centralnym jest on przedstawiony jako główny sprawca morderstwa dzieci Betlejem (Mt 2,16). We wszystkich wyszczególnionych scenach nie brak także wyraźnych związków z historią narodzin Jezusa oraz przybyciem magów i ich spotkaniem z Herodem (por. Mt 1,18-2,12).

Scena druga, dedykowana rzezi dzieci w Betlejem, oparta jest zatem na krótkim opisie wydarzenia (Mt 2,16) oraz jego objaśnieniu przy pomocy cytatu z proroka Jeremiasza (Mt 2,17-18). Wprowadzenie cytatu dokonuje się w sposób typowy dla Mateusza. Odbywa się bowiem dwustopniowo: najpierw stwierdza się, że wypełnia się słowo proroka (w. 17), potem przytacza się jego treść (w. 18)⁷. Spośród zawartych w najbliższym kontekście trzech cytatów – odniesienie do Jr 31,15 jest najbardziej obszerne. Jego temat stanowią wielki lament i żałoba, w której po-grążyła się w Rama Rachela opłakując swoje dzieci.

2. Reinterpretacja Jr 31,15 w Mt 2,18

W odróżnieniu do trudnego do identyfikacji możliwego cytatu z Mt 2,23: „Nazwany będzie Nazarejczykiem” – odniesienie do sytuacji Racheli z Rama w Mt 2,18 stanowi wyraziste przywołanie tekstu z Jr 31,15. Egzegeci podkreślają fakt, że samo brzmienie cytatu bardziej odpowiada tekstowi hebrajskiemu niż Septuagincie (Jr 38,15 LXX)⁸. Pod względem gramatycznym i użytej terminologii widoczne są w nim jednak także pewne związki z Septuagintą; prowadzi to niektórych egzegetów do określenia cytatu z Mt 2,18 jako targumicznego przekładu z tekstu hebrajskiego z wyraźnymi wpływami Septuaginty⁹. Tekst Mt 2,18 nie jest zatem w sensie ścisłym cytatem opartym na jednej z wersji tekstu Starego Testamentu, ale raczej jego parafrazą. Uwidacznia to zestawienie tłumaczeń możliwych wersji tekstu¹⁰.

Tłumaczenie tekstu masoreckiego Jr 31,15¹¹:

⁷ Zob. S. Moyise, *The Old Testament in the New*, s. 34.36.

⁸ A. Paciorek, *Ewangelia...*, s. 123. W tekście LXX w odróżnieniu od TM tylko raz mówi się o synach.

⁹ C.L. Blomberg, *dz. cyt.*, s. 10.

¹⁰ Tłumaczenia dokonane przez autora artykułu.

¹¹ Według tekstu zawartego w *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, red. K. Ellinger, W. Rudolph, wyd. 4., Stuttgart 1990. Zob. także *Hebrajsko-Polski Stary Testament. Prorocy. Przekład interliniarny z kodami gramatycznymi, transliteracją i indeksem słów hebrajskich*, opr. A. Kuśmirek, Warszawa 2008, s. 1080-1081.

„Tak mówi Pan: Głos w Rama jest słyszany, lament, płacz gorzki, Rachel płacze nad jej synami, odmawia, by być pocieszaną nad jej synami, ponieważ nie ma ich”.

Tłumaczenie tekstu greckiego Septuaginty¹² – Jr 38,15:

„Tak mówi Pan: W Rama słyszany jest głos ubolewania, płaczu, lamentu. Rachel nie chce przestać opłakiwać swoich synów, bo ich nie ma”.

Tłumaczenie tekstu greckiego Mt 2,18¹³:

„Głos był słyszany w Rama, płacz i lament wielki. Rachel opłakuje swoje dzieci i nie chce być pocieszona, ponieważ ich nie ma”.

Poza formalnym aspektem ewentualnych związków literackich cytatu z konkretną starożytną wersją tekstu Starego Testamentu istotną kwestię stanowi jego możliwa interpretacja. Dotyczy ona dwóch płaszczyzn, które mogą się wzajemnie uzupełniać.

Pierwsza dotyczy motywu żalu Racheli. Wspomnienie o Rama sugeruje, że ważną rolę odgrywa tu jej grób (por. 1 Sm 10,2). W miejscowości tej miał znajdować się obóz wysiedleńców do niewoli babilońskiej po zburzeniu Jerozolimy w roku 587 przed Chr. Wskazuje się także na możliwy związek motywu płaczu Racheli z wcześniejszą niewolą asyryjską z roku 721 przed Chr. Istniałaby zatem pewna analogia między cierpieniem Izraela a cierpieniem Betlejem. W dyskusji egzegetycznej przytacza się także inną tradycję, popularną w czasach Jezusa, która lokowała grób Racheli przy drodze z Jerozolimy do Betlejem (por. Rdz 35,19; 48,7)¹⁴. W ten sposób Rachela byłaby jakby bezpośrednim świadkiem tragedii w Betlejem. Dzieci betlejemskie byłyby zatem wpisane w tragiczne dzieje ludu Izraela i ściśle związane z cierpieniem ich symbolicznej matki.

Drugi kierunek interpretacji znaczenia cytatu związany jest z szerszym kontekstem Księgi Proroka Jeremiasza, w którym znajdują się słowa użyte przez Mateusza. Wzmianka o płaczu Racheli i jej grobie pojawia się bowiem w kontekście pełnych nadziei obietnic odnowy Izraela zawartych w Jr 30–31. Wyrocznia z Jr 31,15–17 utrzymana jest nie tyle w tonie lamentacji co pociechy. Słowa Jr 31,16 są poruszające i mówią o końcu żałoby: nie płacz, twój trud zostanie nagrodzony, twojej dzieci wróć. Jawi się zatem pytanie: czy można w tekście Mt 2,18 dostrzec jakieś pozytywne treści, zgodne z pierwotnym wydźwiękiem tekstu Jr 31,15. Bez wątplenia istotną pomoc w poszukiwaniu właściwych

¹² Według tekstu zawartego w *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, red. A. Rahlfs, wyd. 2., Stuttgart 1979.

¹³ Według tekstu zawartego w *Novum Testamentum Graece*, red. E. Nestle, K. Aland, wyd. 27., Stuttgart 2001. Zob. *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1995, s. 7.

¹⁴ Zob. C. L. Blomberg, *dz. cyt.*, s. 10.

kierunków interpretacji Mt 2,18 stanowi teologiczne znaczenie ucieczki Józefa, Maryi i Jezusa do Egiptu.

3. Kontekst teologiczny rzezi dzieci

3.1. Jezus – nowy Mojżesz

Związki Jezusa z Egiptem podkreślano nie tylko w Mt 2,13-23, ale także w literaturze pozabiblijnej, niekoniecznie przyjaznej nowej religii¹⁵. W szerokim kontekście judaizmu Egipt stanowił bowiem miejsce wrogiej czystej religii monoteizmu. Wydaje się jednak uzasadniona teza, że prezentacja niewątpliwie obecnej w teologii Mateusza figury Jezusa – nowego Mojżesza, nie ogranicza się jedynie do Kazania na Górze (Mt 5-7). Tam Jezus w sposób ewidentny występuje jako nowy Prawodawca, nadający nauczaniu Mojżesza nową jakość i pełnię. Także w opisie ucieczki do Egiptu, rzezi niewinnych chłopców i powrocie z wygnania można dostrzec podobieństwa między losem Mojżesza i losem Jezusa. Jezus dzieli los swojego narodu, a w Jego życiu obecne są ewidentne podobieństwa do losu Mojżesza. Istnieje analogia między życiem Mojżesza, uratowanego z mordu dokonywanego przez Egipcjan na chłopcach izraelskich i życiem Jezusa, ocalonego w ostatnim momencie z rzezi dzieci z Betlejem¹⁶. Los Jezusa jest losem Wybawcy, ocalonego cudownie przez Boga i przeznaczonego do wypełnienia wyjątkowej misji dla dobra Ludu Wybranego. Z tej perspektywy, z jednej strony, śmierć dzieci z Betlejem jest znakiem niehumanitarnych opresji, które dotyczą Izraela. Z drugiej jednak strony wydarzenia te zapowiadają nieuchronne działanie zbawcze Boga na rzecz swojego ludu i pewną porażkę jego przeciwników¹⁷. Jezus jest prawdziwym królem Izraela¹⁸. Nie jest nim z pewnością Herod, który próbuje utrzymać się przy władzy nawet za cenę walki z planami samego Boga.

3.2. Rachela – matka Izraela

W związku z wydarzeniami, do których nawiązuje tekst Jr 31,15 w Racheli widziano osobę o szczególnym, symbolicznym znaczeniu. Prawdopodobnie zarówno w czasie ostatecznej klęski Królestwa Północnego, jak i w momencie

¹⁵ W literaturze judaistycznej polemicznej wobec chrześcijaństwa podkreślano, że Jezus będąc w Egipcie opanował wiele czarodziejskich sztuczek, którymi miał potem zwodzić tłumy, zob. A. Paciorek, *Ewangelia...*, s. 119.

¹⁶ Zob. C.L. Blomberg, *dz. cyt.*, s. 11.

¹⁷ Zob. Z. Żywica, *Kościół Jezusa a judaizm i poganie według ewangelisty Mateusza. Teologia narratywna*, Olsztyn 2006, s. 44.

¹⁸ Zob. G. Keerankeri, *Matthew's Gospel and the Kingdom-Church Discourse*, w: *On His Way. Studies in Honour of Prof. K. Stock S.J.*, red. A. Malina, Katowice 2004, s. 102-120.

tragicznego upadku Jerozolimy w czasie Pierwszej Świątyni w biblijnej Racheli, małżonce Jakuba, rozpoznawano symboliczną matkę Izraela. Jej grób był jakby świadkiem tragicznych wydarzeń, które dotknęły lub miały dotknąć naród żydowski. Wyjątkowe znaczenie Racheli związane było z niezwykłym uczuciem, które łączyło ją z patriarchą Jakubem, ale przede wszystkim z wielką próbą, jaką stanowiły w jej życiu trudności związane z długo oczekiwanym macierzyństwem¹⁹. Rachela była matką Józefa, który pomimo krzywdzącego potraktowania ze strony braci, poprzez swoje wywyższenie w Egipcie i wspaniałomyślność, stał się jednym z ogólnonarodowych symboli sukcesu i solidarności.

Wskazywana w dyskusji egzegetycznej możliwa identyfikacja miejsca wiecznego spoczynku Racheli nie tyle z Rama, co z okolicą w pobliżu Betlejem nadaje jej symbolicznemu macierzyństwu nowe znaczenie²⁰. Jej dziećmi są chłopcy z Betlejem²¹. Brutalne działanie Heroda przypomina czyny żołnierzy asyryjskich i babilońskich. Chłopcy z Betlejem nie są zatem pozbawieni swojej tożsamości religijnej i etnicznej. Są wpisani w dzieje Izraela. Jednocześnie w pobożności chrześcijańskiej pozostają w wyjątkowej relacji do Jezusa, nowego Mojżesza, króla Izraela²². To z nim związana jest ich przedwczesna, tragiczna śmierć. W ten sposób w interpretacji teologicznej Mt 2,16-18 dzieci betlejemskie łączą w sobie to co stare, dawne, starotestamentowe i to nowe, które nadchodzi w osobie Jezusa Chrystusa.

3.3. Męczeństwo dzieci z Betlejem

Na pierwszy rzut oka pytanie o motywy męczeństwa chłopców z Betlejem jest niewygodne. Można oczywiście bagatelizować kwestię mówiąc, że ewentualna liczba zamordowanych chłopców była niewielka²³. Jednak śmierć choćby jednego dziecka w kontekście radosnych narodzin Jezusa domaga się podjęcia choćby próby odpowiedzi na pytania: „dlaczego?” i „co z tego wynika?”.

W interpretacji chrześcijańskiej dzieci z Betlejem są figurami pierwszych męczenników za wiarę w Jezusa. Ich śmierć złączona jest z brutalną, ślepą agresją, której obiektem jest Jezus – prawdziwy król Izraela²⁴. Płacz matek, wśród którego rozbrzmiewa lament Racheli nadaje tej śmierci wymiar tragedii narodowej. Jednak ofiara dzieci nie jest daremna, ponieważ królestwo, które

¹⁹ Grób Racheli po dziś dzień jest miejscem pielgrzymek żydowskich kobiet proszących o dar macierzyństwa, zob. J. Niezbecka, *Szczęście Racheli – ponadczasowe przesłanie biblijne o potęgę miłości*, „Studia Elbląskie” 2009, s. 145.

²⁰ Zob. M. P. Knowles, *dz. cyt.*, s. 76.

²¹ Zob. A. Paciorek, *Ewangelia...*, s. 123.

²² Zob. J. Gnilka, *dz. cyt.*, s. 227.

²³ Według szacunków ok. 25 chłopców. Można także poddawać pod wątpliwość historyczność opisu, choć okrucieństwo Heroda inspirowane żądzą władzy dotknęło nawet jego najbliższych, zob. A. Paciorek, *Ewangelia...*, s. 119.

²⁴ Zob. Z. Żywica, *dz. cyt.*, s. 43.45.

wprowadza Jezus, jest wyjątkowe i nieporównywalne z ziemską rzeczywistością²⁵. Panowanie Jezusa – nowego Mojżesza jest panowaniem Boga, zaś owocem królowania Boga jest życie wieczne. Analogicznie jak w Jr 30–31, w kontekście szerszym Mt 2,13–23 dostrzec więc można przesłanie nadziei. Źródłem nadziei jest Jezus. Dzieci zamordowane z nienawiści do Jezusa mają udział w Jego wiecznym królestwie²⁶. Symboliczny płacz Racheli po raz kolejny nie jest płaczem tragicznym, świadczącym o absurdzie i bezsensie śmierci. Jest bowiem Ktoś, kto może sprawić, że ci, którzy płaczą, zostaną pocieszeni, zabici z powodu Jezusa otrzymają obfitą nagrodę, prześladowani z powodu sprawiedliwości już teraz są członkami Królestwa Niebieskiego (por. Mt 5,4.10–12). Także ci, którzy widzą, jak niesprawiedliwe są wyroki ludzkie doświadczą pełni sprawiedliwości (por. Mt 5,6)²⁷. Wyjaśnienia te nie dadzą w pełni odpowiedzi na pytanie „dlaczego męczeństwo?” Mogą jednak niewątpliwie rzucić światło na ocenę wydarzenia z Betlejem z perspektywy chrześcijańskiej.

Zakończenie

Z pozoru niezbyt znaczący, niezbyt wygodny w interpretacji opis śmierci chłopców z Betlejem dzięki użyciu cytatu starotestamentowego nabiera ciekawego kolorytu teologicznego. Agresja zwrócona przeciw Jezusowi jest w efekcie aktem agresji przeciwko Bogu i Izraelowi. Jezus jest prawdziwym i jedynym królem nadchodzącego Bożego Królestwa. Dlatego żal Racheli nie jest jedyną reakcją, a śmierć nie jest końcem. Zapowiedź realizującego się już zbawienia dotyczy także ofiar przemocy z Betlejem. Chłopcy z Betlejem osiągnęli już Królestwo Niebieskie. To co po ludzku wydaje się być niekiedy niepotrzebne i przedwczesne, dzięki Jezusowi może całkowicie zostać uwolnione z niemej bezsilności i beznadziei.

Literatura

- Bartnicki R., *Właściwości literackie Ewangelii wg św. Mateusza*, w: „Bóg jest miłością” (1 J 4,16). *Studia dla Ks. Prof. J. Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 56–68.
- Blomberg C. L., *Matthew*, w: *Commentary in the New Testament Use of the Old Testament*, red. G. K. Beale, D. A. Carson, Grand Rapids – Nottingham 2007, s. 1–109.
- Gnilka J., *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002.
- Keerankeri G., *Matthew's Gospel and the Kingdom-Church Discourse*, w: *On His Way. Studies in Honour of Prof. K. Stock S.J.*, red. A. Malina, Katowice 2004, s. 102–120.

²⁵ Tamże, s. 48–55.

²⁶ Tamże, s. 45.

²⁷ Zob. K. Stock, *Discurso della montagna. Le Beatitudini*, Roma 1997.

- Knowles M. P., *Scripture, History, Messiah: Scriptural Fulfilment and Fullness of Time in Matthew's Gospel*, w: *Hearing the Old Testament in the New Testament*, red. S. E. Porter, Grand Rapids – Cambridge 2006, s. 59–82.
- Mędala S., „*Emmanuel – Bóg z nami*”, w: *Ewangelie synoptyczne*, opr. S. Mędala, Warszawa 2006, s. 216–264.
- Moyise S., *The Old Testament in the New*, London – New York 2001.
- Niezbecka J., *Szczęście Racheli – ponadczasowe przesłanie biblijne o potęgze miłości*, „*Studia Elbląskie*” 2009, s. 135–145.
- Paciorek A., *Darmowość Królestwa Bożego w logiach Jezusa*, w: *Ewangelia o Królestwie*, red. A. Paciorek, A. Czaja, A. Tronina, Lublin 2009, s. 198–206.
- Paciorek A., *Ewangelia według Świętego Mateusza. Rozdz. 1–13, t. 1*, Częstochowa 2005.
- Stock K., *Discorso della montagna. Le Beatitudini*, Roma 1997.
- Żywica Z., *Kościół Jezusa a judaizm i poganie według ewangelisty Mateusza. Teologia narratywna*, Olsztyn 2006.

„Rachel weeping for her children...” (Matthew 2:18).
Martyrdom of children in the light of Mt 2,16–18.

Summary

One of the known biblical texts of the New Testament referring to the subject of children is the relation of the massacre of Bethlehem, included only in Matthew (Mt 2,16–18). The text seems difficult for interpretation, as it is closely connected with the narration about the successful escape of the Holy Family to Egypt. Children die because of Jesus. The event is connected with the quotation from Jr 31,15 recalling Rachel's symbolic cry over Israel. It turns out that in the context of Jr 30–31 it is not sorrow and mourning that dominate, but the climate of hope and future joy. Questions arise: What meaning has the quotation from Jeremiah got in Mt 2,18? What is the relation of Rachel, the symbolic mother of Israel, to the children of Bethlehem? Is it possible to see any positive message of the text in spite of the tragic situation in Bethlehem? It seems to suggest the primeval literary – theological context of Jr 31,15 and in an obvious way – the nature of the kingdom Jesus realizes – the true “Jewish King”.

Keywords: child, Jesus – the new Moses, Jesus the King, massacre of Bethlehem, martyrdom of children, mother Rachel.